

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра практичної та клінічної психології

ПРОВЕРДЖУЄ
Професор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Завідуючий С. В. С. В. М.

Протокол № 2 від «16» жовтня 2019 р.

№31816102019

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

Патопсихологія дитячого віку

Підготовки

Магістр

Галузі 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність

053 Психологія

Освітньо-професійна програма

Практична психологія

Луцьк - 2019

Програма нормативної навчальної дисципліни «Патопсихологія дитячого віку» для студентів за напрямом підготовки магістр, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, освітньо-професійної програми Практична психологія.

Розробник:

Фенина О. Я., кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної та клінічної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Рецензент:

Вічалковська Н. К., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Програма нормативної навчальної дисципліни «Патопсихологія дитячого віку» затверджена на засіданні кафедри практичної та клінічної психології

протокол № 3 від 11.09.2019 року

Завідувач кафедри _____ (Мушкевич М.І.)

Програма нормативної навчальної дисципліни «Патопсихологія дитячого віку» схвалена науково-методичною комісією факультету психології та соціології

протокол № 2 від 02.10.2019 року

Голова науково-методичної комісії факультету психології та соціології _____ (Іванашко О.Є.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

©Фенина О.Я., 2019

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки Освітньо-професійна програма Практична психологія Магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90 / 3		Рік навчання 5
		Семестр 9-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції 12 год.
		Практичні 12 год.
		Лабораторні 12 год.
		Самостійна робота 48 год.
		Консультації 6 год.
	Форма контролю: залік	

1. Анотація курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Патопсихологія дитячого віку» є засвоєння системи психологічних знань, які необхідні майбутнім психологам, які працюватимуть з дітьми та підлітками з порушеною поведінкою, соціальною дезадаптацією або проявами психічного захворювання. Предметом патопсихології дитячого віку є вивчення нормального та порушеного психічного розвитку дитини, що потребує знань окремих розділів психології, патопсихології та медичних наук (психіатрії, педіатрії). Мета дисципліни — навчити студентів проводити експериментально-психологічне дослідження здорових і психічно хворих дітей у різні вікові періоди їх розвитку та порівнювати його висновки з результатами клініко-психопатологічного обстеження, а також здійснювати психологічну корекцію. Сучасна дитяча патопсихологія має багато напрямів, із своєю теоретико-концептуальною базою та методологічними принципами дослідження.

Основними завданнями дисципліни «Патопсихологія дитячого віку» є:

ознайомлення студентів – психологів з порушеннями пізнавальної діяльності, патопсихологією особистості; систематизація основних теоретичних понять та категорій дисципліни; розвиток у студентів вміння робити психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії з дітьми, які мають відхилення у психічному розвитку; вивчення питання про співвідношення розвитку і розпаду психіки; навчання діагностичних підходів у дитячій патопсихології і психіатрії; засвоєння даних про стан дитини з психічними відхиленнями, її пізнавальної діяльності, емоційно – вольової сфери.

2. Компетенції

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- основний категоріально-понятійний апарат дисципліни;
- завдання та значення патопсихології дитячого віку та клінічної психодіагностики;
- принципи патопсихологічних досліджень дітей;
- види розладів психіки у дитячому віці;
- особливості психологічної допомоги при розладах психічного розвитку у дітей.
- визначати предмет і завдання дисципліни «Патопсихологія дитячого віку»;
- володіти методами патопсихологічного дослідження дітей;
- аналізувати структуру порушень психічної діяльності, закономірності її розпаду в співставленні з нормою.

3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лабор.	Самост. роб.	консультації	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Дитяча психологія та патопсихологія”. Психічний розвиток дитини. Поняття норми та патології.							
Тема 1. Дитяча	13	2	2	2	6	1	КР

патопсихологія як наука. Методи дослідження.							
Тема 2. Психічний розвиток дитини. Порушення психічного розвитку у дітей.	13	2	2	2	6	1	КР
Тема 3. Психічна норма та патологія.	14	2	2	2	7	1	КР
Разом за змістовим модулем 1	40	6	6	6	19	3	КР
Змістовий модуль 2. Психічні процеси та їх порушення у дитячому віці. Особистісний розвиток дитини та його порушення у різні вікові періоди.							
Тема 4. Порушення пізнавальних процесів: уваги, пам'яті, сприймання, відчуття., мислення і мовлення.	17	2	2	2	10	1	КР
Тема 5. Особистісний розвиток дитини. Патопсихологія підліткового віку.	17	2	2	2	10	1	КР
Тема 6. Психосоматичні та соматопсихічні розлади у дітей і підлітків.	16	2	2	2	9	1	КР
Разом за змістовим модулем 2	50	6	6	6	29	3	КР
Усього годин	90	12	12	12	48	6	КР

4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема
1	Закономірності нормального розвитку і патології дітей: середньостатистична норма, функціональна норма, ідеальна норма.
2	Сутність феномену порушення розвитку: онтогенез, загальний недорозвиток, затриманий розвиток, пошкоджений розвиток, дефіцитарний розвиток, викривлений розвиток, дисгармонійний розвиток.
3	Експериментальні методики в патопсихологічних дослідженнях дітей.
4	Співвідношення теорії та результатів емпіричних досліджень у патопсихології дитячого віку.
5	Основні принципи психологічного обстеження дітей із порушеннями: пам'яті, інтелекту, уваги, сприймання, мислення та мовлення, емоційної сфери.

6	Вимоги до підбирання методичного інструментарію для обстеження дитини із порушеннями: пам'яті, інтелекту, уваги, сприймання, мислення та мовлення, емоційної сфери..
7	Новоутворення в структурі особистості дитини, які перешкоджають процесу соціалізації.
8	Дослідження рівня мислення і протікання процесів мислення за методиками: «Закономірності числового ряду»; «Абстрактне мислення»; «Прості аналогії», «Складні аналогії»; «Порівняння понять», «Виділення суттєвих ознак»; «Виключення зайвого»; складання картинок із відрізків А. Бернштейна; дослідження рівня процесів узагальнення В. Блейхера.
9	Порушення емоційно-афективної сфери та їх методи дослідження.
10	Дослідження невротичних порушень у дітей і підлітків.
11	Діагностика мотивації поведінки і діяльності у підлітків.
12	Тривалі розлади, які розпочинаються у дитинстві: аутизм; розумова відсталість.
13	Прийоми та методи психокорекційної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення.
14	Комплексні заходів з метою корекції мовленнєвих порушень на ранніх етапах дизонтогенезу.
15	Розробка плану і змісту бесід із батьками, які виховують дитину з порушеннями: пам'яті, інтелекту, уваги, сприймання, мислення та мовлення, емоційної сфери, з метою первинної психопрофілактики і психологічної корекції.
16	Основні прийоми психологічної підтримки дитини шкільного віку, яка має стійкі порушення мовлення.

5. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Індивідуальна навчально–дослідна чи науково–дослідна робота студентів (за вибором) передбачає:

- а) підготовку огляду наукової літератури (реферату);
- б) підготовку ілюстративного матеріалу за темами, які вивчаються (виготовлення таблиць, схем, малюнків і т. п.);
- в) підготовку матеріалів та доповідей до наукових конференцій.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Діагностика успішності навчання студентів має такі методи та засоби поточного та підсумкового контролю як усне опитування, доповіді, участь у

групових дискусіях та обговореннях актуальних проблем патопсихологічних досліджень, підготовка рефератів, індивідуальні завдання, самостійна робота, підсумкові контрольні роботи після засвоєння студентами першого, а потім другого змістових модулів.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному і лабораторному занятті за результатами виконання лабораторних робіт та усних відповідей студентів із тем, що вивчаються на практичних і лабораторних заняттях.

Оцінка практичної та лабораторної роботи залежить від якості виконання усіх завдань, оформлення, висновків. За практичний вид діяльності студент може максимально отримати 20 балів (за кожне практичне заняття – 10. Два модулі по 10 балів кожен.). За лабораторний вид діяльності студент може максимально отримати 10 балів (за кожне лабораторне заняття – 10 балів). Загалом, за всі якісно виконані завдання (практичних – 24 і лабораторних – 24) можна отримати 30 балів. Бал виводиться на основі середньостатистичного показника за всі заняття. Окремо оцінюється виконанням студентами ІНДЗ та самостійної роботи, максимально 10 балів.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, захисту самостійного завдання, виступів на практичних (семінарських) заняттях, експрес-контролю тощо, перевірки результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом. Максимальна кількість балів за поточний контроль становить **40 балів**.

Проміжний модульний контроль. Змістовий модуль 1 та змістовий модуль 2 завершуються контрольними роботами, що передбачають відповіді на поставлені питання. Загальна максимальна кількість балів: за виконання МКР 1 та МКР 2 студент максимально може отримати **60 балів**.

Загальна сума балів визначається як сума балів за поточну навчальну діяльність, проміжний модульний контроль (модульні зрізи) й самостійну

роботу. Максимальна кількість балів, які студент може набрати за результатами оцінювання всіх видів навчальної діяльності, дорівнює **100**.

Оцінка з дисципліни виставляється за національною шкалою, за 100-бальною системою та за шкалою ECTS.

Усні відповіді студентів за кожне практичне та лабораторне заняття першого – другого змістових модулів оцінюється у вигляді градації балів від 1 до 10, а саме:

– **1-3 бали** виставляється за поверхневу відповідь на основі прочитаної лекції: відповідь хаотична, фрагментарна, відтворення заученого матеріалу без усвідомлення його суті, без використання демонстраційного матеріалу.

– **5-4 бали** студент отримує за логічну відповідь, що включає деякі узагальнення, побудована на основі матеріалу лекції та кількох підручників; часткове вміння наводити власні приклади й здійснювати їх порівняльний аналіз; спроба назвати основні психотерапевтичні терміни з розумінням їх суті.

– **7-6 бали** студент отримує за усну відповідь на занятті у тому разі, якщо ця відповідь послідовна, чітка, структурована, логічна, за матеріалом основних підручників; часткове вміння наводити власні приклади и здійснювати їх порівняльний аналіз; часткове розкриття суті основних термінів з курсу.

– **8-9 бали** студент отримує за чітку, частково структуровану, логічну відповідь чітка, що розкриває основні поняття і побудована на основі матеріалу лекції та кількох підручників; аргументоване посилення на додаткові наукові джерела, спеціальну літературу, наведення власних прикладів уміння здійснювати їх порівняльний аналіз.

– **10 балів** студент отримує в тому разі, якщо ця відповідь чітка, структурована, логічна; включає узагальнені, систематизовані позиції; побудована на основі матеріалу лекції та кількох підручників; аргументоване посилення на додаткові наукові джерела, спеціальну літературу, наведення власних прикладів; порівняльний аналіз понять з курсу із використанням діагностичних методик.

7.Критерії оцінювання самостійної роботи

За кожне самостійне завдання студент максимально може отримати 10 балів:

Кількість балів	Критерії оцінювання
1	2
1-2	Завдання виконане поверхнево. Фрагментарне виконання (20-30 %).
3	Фрагментарне виконання лише частини (50 %) завдання.
4-5	Завдання виконане повністю. Стиль виконання - копіювальний (відтворення відомостей без чіткого усвідомлення їх суті).
6-7	Завдання виконане повністю. Стиль виконання - копіювально-алгоритмічний (частина відомостей відтворена без чіткого усвідомлення їх суті, частина відтворена й пояснена).
8-9	Завдання виконане повністю. Чітка аргументація та виділення ключових позицій. Глибоке розуміння суті виконуваного завдання. Стиль виконання – евристичний з елементами пошукового.
10	Завдання виконане повністю. Чітка аргументація та виділення ключових позицій. Глибоке розуміння суті виконуваного завдання. Посилання на новітні джерела літератури. Оригінальність. Виражений творчий підхід у роботі над виконанням завдання. Стиль виконання - творчий.

Залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних (семінарських) занять, самостійної роботи, модульних контрольних робіт.

Залік виставляється за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної дисципліни, та отримав не менше 60 балів. Якщо підсумкова оцінка (бали) з дисципліни є сумою підсумкових модульних оцінок та становить не менше 60 балів, то, за згодою студента, вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни.

Складання заліку можливе у випадках:

- залік, як обов'язкова форма підсумкового контролю передбачена робочою програмою навчальної дисципліни;

- за бажанням студента підвищити рейтинг.

При цьому бали, набрані студентом за результатами модульних контрольних робіт анулюються.

Модуль 1.			Модуль 2.		Модуль 3	Модуль 4.	Модульний контроль		Сума балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		Лабораторні заняття	Самостійна робота	МКР №1	МКР №2	100
T1	T2	T3	T4-5	T6					
10	10	10	10	10	10	30	30		
10			10		10	10	60		

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи(проекту), практики	для заліку
90 - 100	A	Відмінно	зараховано
82 - 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 - 74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 - 59	Fx	Незадовільно	Не зараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Атлас для експериментального исследования отклонений в психической деятельности человека. — К., 1980.
2. Байярд Д., Байярд К. Ваш беспокойный подросток. — М., 1991.
3. Бендлер Р., Гриндер Д., Сатир В. Семейная психотерапия. — Воронеж, 1993.
4. Берн Э. Трансакционный анализ и психотерапия. — СПб., 1992.

5. Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. — К., 1987.
6. Блейхер В. М. Клиническая патопсихология. — Ташкент, 1976.
7. Блейхер В. М., Крук И. В. Патопсихологическая диагностика. — К., 1985.
8. Блейхер В. М. Патопсихологічна діагностика. — К., 1986.
9. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи. — М., 1988.
10. Валлон А. Психическое развитие ребенка. — М., 1967.
11. Волков Б. С. Задачи и упражнения по детской психологии. — М., 1991.
12. Выгодский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. — М., 1984. — Т. 3, 5.
13. Гарбузов В. И. Нервные дети. — Л.; М., 1990.
14. Грехем Дж. Как стать родителем самому себе. — М., 1993.
15. Гроф С. За пределами мозга. — М., 1992.
16. Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога / Под ред. И. В. Дубровиной и др. — М., 1987.
17. Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога. — М., 1987.
18. Диагностика психического развития. — Прага, 1978.
19. Захаров А. И. Психотерапия неврозов у детей и подростков. — М., 1982.
20. Зимбардо Ф. Застенчивость: Пер. с англ. — М., 1991.
21. Зейгарник Б. В. Личность и патология деятельности. — М., 1971.
22. Зейгарник Б. В. Патопсихология. — М., 1986.
23. Короленко Ц. П., Фролов Г. В. Воображение в норме и патологии. — Новосибирск, 1975.
24. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. — Петрозаводск, 1992.
25. Лебединский В. В. Нарушение психического развития детей. — М., 1985.
26. Мельник А. П. Особливості прояву дромоманії у підлітків з неблагополучних сімей / А. П. Мельник // Конференція за результатами Українсько-Канадського проекту «Молодь за здоров'я». — Київ, 2005.
27. Мушкевич М. І. Особливості діагностичної роботи з дітьми з

гіперактивним розладом та дефіцитом уваги / М. І. Мушкевич // Вісник Одеського національного університету. Сер. : Психологія. – Том 14. – 2009. – Вип. 5. – С. 64 – 70.

28. Мушкевич М. І. Особливості пізнавальної сфери дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги / М. І. Мушкевич // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – С. 140 – 150.

29. Мушкевич М. І. Особливості психічного розвитку аутичної дитини / М. І. Мушкевич, К. Теслюк // Актуальні проблеми сучасної психології: зб. наук. праць ВДУ імені Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – С. 208–214.

30. Мушкевич М. І. Психолого-педагогічні особливості соціалізації аутичної дитини / М. І. Мушкевич // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка. Т. X, част. 1. – К., 2008. – С. 306–315.

31. Мушкевич М. І. Психопрофілактична робота при уродженій і набутій патології / М. І. Мушкевич // Актуальні питання супроводу дітей з особливими потребами: медичні, психологічні, педагогічні аспекти. – Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції з циклу «Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами». – Луцьк, 2006. – С. 11–15.

32. Практикум по патопсихологии. — М., 1987.

33. Рабочая книга школьного психолога / Под ред. М. В. Дубровиной. — М., 1991.

34. Раттер М. Помощь трудным детям. — М., 1987.

35. Рубинштейн С. Я. Экспериментальные методики патопсихологии. — М., 1970.

36. Стадненко Н. М. и др. Диагностика отклонений в умственном развитии учащихся: Пособие для учителя. — К., 1991.

37. Сухарева Г. Е. лекции по психиатрии детского возраста. — М., 1974.

38. Физиология человека / Под ред. П. И. Косицкого. — М., 1985.

39. Франкл В. Человек в поисках смысла. — М., 1990.

40. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы. — М., 1993.
41. Фрейд З. Психология бессознательного / Под ред. М. Г. Ярошевского. — М., 1990.
42. Херсонский В. Г. Метод пиктограмм в психодиагностике психических заболеваний. — К., 1988.
43. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В. В. Семейная психотерапия. — Л., 1990.
44. Якобсон П. М. Эмоциональная жизнь школьника. — М., 1966.